

HOGYAN TOVÁBB?

BEDŐ TIBOR

Az ERFATERV tevékenységéről, alapításának 25 éves jubileuma alkalmából, külön számban, részletes tájékoztatást adtunk AZ ERDŐ olvasóinak.

A nyolc év előtti értékelés természetesen a jubileumi időszakra vonatkozott. Kivülálló okok miatt nem térhettünk ki azokra az előreláthatóan bekövetkező és be is következett nehézségekre, amelyek már akkor az ágazat intézményeinek koordinált együttműködését igényelték volna.

Mindazon ágazati intézmény, amely jelentős költségvetési vagy fagazdasági támogatásban, előnyös megrendelésben részesül, köteles lenne az alapítólevélben foglaltak szerint dolgozni. Az „ágazati” munkát és érdeket azonban sok szempont figyelembevételével, különböző felfogásban lehet megítélni. A megítélés során helyes lenne elsősorban a végzett munka mellett annak hasznosságát, bevezethetőségét figyelembe venni, de erre nincs mindig lehetőség. Az Erdészeti és Faipari Tervező és Szervező Iroda (ERFATERV) előirányzatos folyószámlarendben dolgozó költségvetési intézmény, amelyre az előzőek szintén vonatkoznának; éppen ezért kísérlem meg helyzetünket, körülményeinket, problémáinkat felvázolni, rámutatva, hogy miért és milyen jellegű együttműködést tartunk célszerűnek és szükségesnek az „ágazat” érdekében az intézmények között.

A cikk terjedelmének rövidege csak vázlatos ismertetést tesz lehetővé, ezért minden olvasótól elnézést kell kérni, ha a fejtegetések nem képeznek összefüggő egészet. Abban bízom, hogy a későbbiekben mód lesz a gondolatok részletesebb megbeszélésére, talán a megvalósításukra is. Az olvasóban ezek után joggal vetődik fel a kérdés: „Mi van az ERFATERV-vel? Talán nehézségei vannak a megélhetés vonatkozásában? Mi változhatott meg az elmúlt nyolc év során?”

Nyugodt lelkiismerettel kijelenthető: az irodának nincsenek megélhetési gondjai, de igaz az is, hogy szívós piacfeltárási munkával jelentős termék-szerkezet-változást kellett végrehajtani. Az iroda ágazati szemlélete nem változott meg, ma is az alapítólevél szellemében jár el, *bármilyen kis értékű ágazati igény elsődlegességet és soronkívüliséget élvez.* A külső körülmények azonban megváltoztak és kizárólag „ágazati” munkával az iroda nem tudná önmagát fenntartani.

A hetvenes évek végén a MÉM felügyelete alá tartozó szervezetek fagazdasági vonatkozású megrendeléseit összes munkáink (nyomdai tevékenység nélkül) 60—70%-át tették ki. Az iroda munkájának értékelésekor eme részarányért akkoriban a szakfelügyelet írásban is elmarasztalta az irodát, alacsonyának ítélve az ágazati munka részarányát. Az elmúlt években ez a részarány erős mértékben lecsökkent, ma 30—40% között változik.

Az elmúlt öt év során sikerült termékszerkezet-változtatással az NDK-ba

irányuló exportmunkák részarányát 25%-ra emelni. Ennek tartósítására törekszik az iroda, mert az ágazati megrendelés 50%-os csökkenését másképpen ellensúlyozni nem lehet. Termékszerkezet-változásról azért beszélhetünk, mert az exporttermékek, de részben az ún. „egyéb” megrendelések is nem a hagyományos fagazdaságok tevékenységi körébe tartozó feladatok.

Megélhetésünk a VII. ötéves terv vonatkozásában — az ágazati jellegű munkák csökkenése ellenére is — biztosítottak látszik. Ez a csökkenés igazolja a körülmények jelentős mértékű megváltozását.

A fagazdasági feladatok megoldásakor az elmúlt évtizedekben kialakult és felhalmozódott szellemi tőkét a csökkenő ágazati megrendelések ellenére meg kell őrizni, s ennek érdekében az iroda mindent elkövet. Tudomásul kellett azonban venni, hogy a megváltozott szakági feladatokhoz a személyi állomány átcsoportosítását egy esetleges gazdasági prosperitás megindulásáig, csak a törzsgárdatagok viselik el. A fiatal, jó szakembereket nem érdekli az ágazati érdek, csak az olyan ágazati jellegű munka, amelynek segítségével családjuknak elfogadható mértékű életszínvonalat biztosíthatnak. Az ágazati munka szempontjából közömbös számukra, melyik szervezetnél van lehetőség ennek elérésére. Ha a jelenlegi tendencia tovább folytatódik, a VII. ötéves terv során jelentős minőségi visszaesések érhetik az irodát és az ágazatot is. A veszteség elsősorban a technológiai és a mélyépítési munkák vonatkozásában fog bekövetkezni, a távozások és az utánpótlás elmaradása miatt. Ez viszont már olyan jellegű nehézség, sőt baj, ami feltétlen közügy, és ezért joggal vetődik fel a kérdés:

HOGYAN TOVÁBB?

A mélyépítési tevékenység lényege olvasóink előtt általában ismert. A technológiai tevékenységhez a tapasztalatok szerint majdnem mindenki ért, de tartalmát, fontosságát, sőt létfontosságát mindenki másképpen ítéli meg. A technológiai munka fontosságát és nélkülözhetetlenségét a korszerűség irodánk által elfogadott értelmezésével célszerű megvilágítani.

A korszerűség megítélésénél abból lehet kiindulni, hogy az anyagi termelés célja minden időben a társadalmi igények kielégítése. Korszerűnek nevezhető ezért az a termelési folyamat, amelyben az anyagi termelés az adott időben és közgazdasági környezetben a termék előállításához társadalmilag szükséges legkisebb élőmunka-ráfordítással és gazdaságosan történik. Nem tévesztendő össze (a mi viszonyaink között ez igen fontos) a korszerűség a világszínvonallal, mert a fenti megfogalmazás értelmében, adott helyen lehet egy eljárás korszerű annak ellenére, hogy elmarad a világszínvonaltól. Lehetséges az is, hogy meghatározott közgazdasági környezetben a világszínvonalnak megfelelő technika és technológia alkalmazása az előfeltételek hiánya miatt nem hogy gazdaságtalan, de káros. Mivel a vásárolható fagazdasági technika általában megközelíti a világszínvonalat, a termelési folyamat korszerűsítése csak állandó folyamatként képzelhető el. A fejlesztés egészének gazdaságosságát részegységek kiválása esetén csak szakmailag képzett, igen jó gyakorlati tudással is rendelkező technológusok biztosíthatják. Egy-egy automatizált munkaműveleti hely átmeneti idejű összekapcsolása a gépesített vagy nem egy esetben kézi jellegűvel, rendkívül nehéz feladat. Következik ebből az is, hogy a korszerűsítés lassítása vagy szüneteltetése a fagazdasági termelés egészének hatékonyságát igen hátrányosan befolyásolja.

A különböző fagazdasági tevékenységek (erdőművelés, fahasználat, fafeldolgozás, szállítás stb.) korszerűsítésének legfontosabb eszközei:

- a szervezés,
- a fejlesztés,
- az új technika,
- az új technológia

előkészítése, kidolgozása, bevezetése, ellenőrzése és korszerűsítése.

A szervezési munka, amelyet sokszor megmosolyognak, szintén csak a jó és gyakorlott technológus közreműködésével lehet igazán hasznos. Lássuk röviden, mit célszerű e fogalom körébe sorolni.

- *Munkaszervezés* az a tevékenység, amely egy meghatározott termelési vagy szolgáltatói feladat hatékonyabb végrehajtására irányul. Magába foglalja a végrehajtás munkarendszerét, technológiáját, technikáját, élőmunka-szükségletét, munkaműveleti (szükség szerint munkaműveleti elem) tagozódásban, a végrehajtás munkaműveleti sorrendjét és módját, a végrehajtás gazdaságosságát.
- *Üzemszervezés* a munkafeladat vagy termelési folyamat végrehajtásának szervezeti meghatározása, működési és működtetési rendjének kialakítása. A szervezet munkáját meghatározó tevékenységek munkaművelet vagy munkaművelet-elem mélységű folyamatszabályozása.
- *Ügyvitelszervezés* a feladat végrehajtásához kapcsolódó műszaki, pénzügyi, számviteli információs stb. eljárások „technológiájának”, munkarendszerének, a végrehajtás folyamatának meghatározása, szintén munkaművelet vagy munkaműveleti elem mélységű folyamatszabályozással. A szükséges ügyviteli és bizonylati rend kialakítása.
- *Rendszerszervezés* lehet munkaszervezés, üzemszervezés, termelésirányítás vagy gazdálkodási rendszerek szervezése. A rendszerekre általában jellemző, hogy nagyságuk vagy komplexitásuk miatt kidolgozásuk, üzemelésük számítógépek alkalmazása nélkül hatékonyan nem oldható meg.

Egy jó technológusnak a maga szakterületén mindezt ismernie kellene, beleértve a számítógép alkalmazásának lehetőségét is. Budapesti intézményeinknél a fentiekben ismertetett szakembertípusok az elmúlt évek során vagy nyugdíjba mentek, vagy előreláthatóan a következő öt év végéig jórészt nyugdíjba mennek.

Joggal vetődik fel a kérdés: egyáltalán van-e szükség ilyen szakemberekre az intézményeknél? Ha a korszerűsítést az ágazatban fontosságának megfelelően kezelik, egyértelműen „igen”-nel lehet válaszolni.

Az ágazat részére azonban csak az a munka lehet hasznos (alapkutatást kivéve), amelynek bevezetése lehetséges és gazdaságos.

Irodánkban az ilyen munkák részaránya a megrendelések mértékétől függően, 30—40% között változik. Az Erdőrendezési Szolgálattól eltekintve ismeretlen, hogy az intézményeknél ez a százalékos részarány milyen nagyságrendű. Nem valószínű azonban, hogy az ERFATERV-nél kialakult százalékos részarányt lényegesen meghaladná. Ebből viszont az a következtetés szűrhető le, hogy a jó technológusok utánpótlása egyértelműen ezeknél az intézményeknél sem biztosított. Célszerű lenne ezért megvizsgálni: nem lehetne-e az intézmények ágazati szempontból hasznosnak nem ítéltető tevékenységét más munkával előnyösebben hasznosítani, célszerűbb szervezeti és működtetési feltételeket kialakítani?

Folyamatosan korszerűsíteni csak napra kész információs adathalmaz segítségével lehetséges. Célszerű lenne foglalkozni azzal, hogy az erdőtervek

készítése vagy felülvizsgálata alkalmával milyen módszerrel lehetne egyidejűleg a gazdálkodás egészére és a termelés hatékonyságára is helyzetfelmérést készíteni. Miért ne lehetne az erdőterveknek olyan tanulmány jellegű melléklete, amely többek között tárgyalja:

- a gazdálkodás eredményességét;
- a fahasználati tevékenységet, feladatait, műszaki jellemzőit;
- a fafeldolgozási tevékenységet, feladatait, műszaki jellemzőit;
- a szállítási tevékenységet, feladatait, műszaki jellemzőit;
- a termékszerkezet-változás lehetőségét;
- a tevékenységek munkaszervezési és technológiai jellemzőit, a munkaerő-gazdálkodást;
- a javasolható korszerűsítési variánsokat, azok műszaki-anyagi feltételeit (út, gép, eszköz, technológia);
- a várható gazdasági eredményeket stb.

Mindezek valamely megalapozott fejlesztési elképzelés döntés-előkészítéséhez nélkülözhetetlenek, különösen, ha a megvalósulás folyamata elhúzódó, szakaszos jellegű.

Miért ne lehetne az erdőterv a fejlesztés és a korszerűsítés alapokmánya, feltételezve, hogy a tanulmánytervek is folyamatosan aktualizálásra kerülnek. Ma a fagazdaságok nem rendelkeznek ilyen jellegű információs anyaggal, így korszerűsítésük sok esetben csak a mának felelhet meg, ugyanakkor az erdőtervek perspektívikus jellegűek. Ez csökkenő gazdasági prosperitás esetén az ágazat egészének korszerűsítését hátrányosan befolyásolhatja. Ha erre az ágazat irányítása nem tart igényt, joggal merül fel nemcsak a fiatal szakemberekben, de az intézményekben is a kérdés: van-e szüksége az ágazatnak intézményeiben jól képzett, nagy tudású technológusokra?

Intézményeink — az egyetemet nem említve — a következők: Erdőrendezési Szolgálat, ERFATERV, ERTI, FAINFORG, FAKI. Ezek az intézmények jelentős szellemi tőkét mondhatnak magukénak, amelyek koordinált felhasználása még mindig záloga lehet a hatékony korszerűsítésnek.

Egymagában egyik intézmény sem alkalmas pl. az előzőekben felvázolt tanulmányterv kidolgozására, mert nincs olyan polihisztor technológus, aki egy ilyen munka minden részletét megoldhatná. Ha egyet lehet érteni abban, hogy a vezetői döntés megalapozottsága a szükséges információk időbeni biztosításán és azok megbízhatóságán alapszik, az erdőtervek készítésével egyidejűleg a gazdálkodás eredményességének helyzetfelmérését nem célszerű halasztani. Minden szervezet, minden intézmény az alapító részére annyit ér, amennyiben munkája az ágazat termelésének hatékonyságában hasznosan jeleníthető meg. Ha ilyen eredmények nincsenek, a szervezet az ágazat érdekeit, előrehaladását nem szolgálhatja.

A vállalati önállóság egyik követelménye, hogy a vállalat vezetése minden, költségként kifizetett forint mögött vizsgálja annak hasznosságát is. A termelészervezetektől elvárható, hogy ne támogassanak részükre hasznot nem hajtó tevékenységet. Intézményeink technológusait és más jellegű szakembergárdáját lehet *célszerűbben, s az ágazat szempontjából hasznosabban* foglalkoztatni.

Megoldási lehetőségek

1. Célszerű lenne korszerűsíteni a FAINFORG-ot. Az egyesülés tagja lehetne minden ágazati szervezet. Az igazgatótanácsnak ez esetben lehetősége lenne

minden ötéves terv és ezen belül minden év vonatkozásában meghatározni a termelőszervezetek által a korszerűsítés előkészítésére, kidolgozására fordítható összeget és az intézményektől elvárt feladatokat.

2. Az Erdőrendezési Szolgálat az intézményekkel közösen kidolgozhatná az erdőtervekkel kapcsolatos tanulmánytervek jegyzékét, meghatározva azok részletes tématervét, a vállalási összeget, annak fedezeti lehetőségeit, az intézmények részfeladatait.
3. A meghatározott feladatok megoldására az intézmények együttműködési szerződést köthetnének, de azzal a különleges tartalommal, hogy a végrehajtásra csapatot alakítanak ki dolgozóikból, meghatározva annak vezetőjét, tagjait és az egyes intézményeket érintő bevételeket.

Így lehetőség nyílna az egyes intézményekben a tevékenységek szerinti specializálódásra és a szoros ágazati érdekű együttműködésre. Az ERFATERV ágazati jellegű munkájának részaránya a korszerűsítési munka szükségességének megértésétől függ, de valamennyi intézményünk munkájának hasznossága is elsősorban ennek a függvénye. Enélkül természetes, hogy minden intézmény igyekszik olyan irányban szakosodni, amelyet a szükséges termékszerkezetváltozás megkíván. Ez az ágazat intézményeiben, a fagazdasági tevékenységek technológusainak műszaki színvonal csökkenéséhez vezethet. Ha ez bekövetkezik, az az ötéves terv végére a korszerűsítési munka szellemi irányítóinak elvesztését eredményezheti az intézményeknél.

A „Hogyan tovább?” kérdésre jelenleg két lehetőséggel lehet válaszolni:

- 30—40% részarányú ágazati munka, az exportmunkák részarányának növelése, a fatechnológusok utánpótlásának kizárása;
- 70—80% részarányú ágazati munka, szakmailag erős és folyamatosan pólt technológusháttérrel.

Remélhető, hogy a második lehetőség fog bekövetkezni, és a fagazdaságok korszerűsítése valóban kiemelt fontosságú és folyamatos feladat lesz.

A savas eső leküzdésére irányuló intézkedésekről és azok anyagi támogatásáról Kanada „fontolva haladó” kormánya 1984 nyarán csomag-tervet hozott nyilvánosságra. Konkrét cél a területegységre hulló kén mennyiségének évi 20 kg/ha-ban való maximálása. A kohóipar korszerűsítéséhez a kormány 150 millió dollár támogatást nyújt. Ebből 25 millió a kohósítás technológiájának korszerűsítését szolgálja, 70 millió a szén hatékonyabb és környezetkímélőbb felhasználását segítsé elő.

A savas esőt 45%-ban előidéző nitrogén-oxidok csökkentésére 1987. szeptember 1-től szigorúbb előírásokat hoznak a gépkocsi gyártásba, az 1988-tól gyártott kocsikon a jelenlegi 3,1 g/mérf. NO, 2,0 CH és 25 CO értékeket 1,0, 0,4 és 3,4 g/mérf.-re kell csökkenteni. A jelenlegi megfigyelő és kutatási szolgálatot a kormány évi 18 millió dollárral támogatja. A környezetvédelemben vezető szerepét Kanada meg kívánja tartani. Az NSZK-val Ausztriával, Svédországgal, Norvégiával és Dániával nemzetközi megállapodást kötött a gépkocsikra vonatkozóan. A kormány kész egy új, a savas eső leküzdését szolgáló parlamentközi bizottságban részt venni, amely annak idején fontos szerepet játszott a nemzeti egyetértés széleskörű alakításában, valamint az egyes kormányok és iparok által végrehajtott intézkedések felülvizsgálatában.

(AFZ, 1985. 27. Ref.: Jérôme R.)